

Maaïke Hartjes, *Hartjes 1*

Lesvoorbereiding

2e en 3e graad ASO/TSO/BSO Nederlands

Inleiding: Maaïke Hartjes maakt korte verhaaltjes over heel alledaagse dingen die vaak herkenbaar zijn voor de lezer. Ze hanteert hierbij een heel eenvoudige, bijna kinderlijke stijl die vooral meisjes zal aanspreken.

- 1) Omdat de strip een bundeling is van allemaal korte verhaaltjes kan de leerkracht kiezen om met het hele boek te werken of met een selectie van enkele verhalen. In het laatste geval ga je het best op zoek naar verhalen waarin de leerlingen zich goed kunnen herkennen.
- 2) Het kan een goed idee zijn om bij wijze van voorbereiding één of twee verhalen klassikaal te lezen en al even kort te bespreken (Wat valt op aan de inhoud? Stijl? Etc...). Nadien kunnen de leerlingen de rest van het boek thuis lezen. Als bijlage bij deze voorbereiding is een uitvoerige bespreking van pagina 21 te vinden, waarin inhoud en stijl aan bod komen.
- 3) Laat de leerlingen elk twee of drie verhaaltjes kiezen die ze leuk, herkenbaar of grappig vonden en laat hen, bijv. in kleine groepjes, uitleggen wat hen precies in het verhaal aansprak.
- 4) Per groep wordt een top drie samengesteld van de meest herkenbare verhaaltjes. Per groep brengt een leerling verslag uit van welke verhaaltjes gekozen werden en waarom. Uit de overgebleven selectie wordt een klassikale top drie samengesteld. (In kleinere klassen kan de tussenstap van het werken in groepen misschien overgeslagen worden.)
- 5) De geselecteerde verhalen worden in detail besproken in de vorm van een klassengesprek: waarover gaat het verhaal? Waarom spreekt het ons aan? Hebben we eventueel gelijksoortige ervaringen? Op welke manier wordt het verhaal verteld?
- 6) In het gesprek uit 5) komt de heel persoonlijke stijl die Hartjes hanteert waarschijnlijk vanzelf wel (weer) ter sprake. Eventueel kan de leerkracht dit aangrijpen om wat dieper in te gaan op het genre van de autobiografie: hoe ver ga je daarin? Hoe bescherm je jezelf en andere betrokkenen? In dit verband zou het ook interessant kunnen zijn om aan de slag te gaan met *De helaasheid der dingen* van Dimitri Verhulst (boek of film) en de reacties in de media van

de familieleden van de auteur hierop (zie het interview uit De Standaard als bijlage).

- 7) Een creatieve opdracht bij de bespreking van dit boek zou uiteraard kunnen zijn dat leerlingen zelf een persoonlijke ervaring op een vergelijkbare manier in beeld proberen te brengen: een eigen *Hartjes*-strip. De leerkracht kan in de klas rondlopen terwijl de leerlingen aan het werk zijn en ondertussen tips geven over de manier waarop ze het verhaal kunnen vertellen. Maaïke Hartjes maakt haar tekeningen piepklein, maar als je grotere tekeningen met een kopieermachine of een computer verkleint, krijg je een gelijksoortig effect en vallen tekenfoutjes al snel niet meer op. De stijl vormt op zichzelf al geen grote drempel voor minder goede tekenaars. De uitdaging zal er vooral uit bestaan om voor elke vertelde anekdote ook een soort pointe te vinden.

Maaïke Hartjes

Biografie

Maaïke Hartjes (1972) woont in Amsterdam met haar vriend Mark Hendriks, ook striptekenaar. Ze is bekend om haar dagboekjes in erg kleine en eenvoudige tekeningen, met een variërende graad van autobiografie. Een deel van die dagboekjes verspreidde ze in eigen beheer, een deel werd uitgegeven bij professionele uitgeverijen. Sinds 2000 publiceert ze wekelijks een pagina in het populaire vrouwenweekblad *Viva*. Haar belangrijkste boeken zijn:

Maaïkes dagboekje 2 (1996): haar officiële debuut bij een uitgever

Maaïkes grote dagboekje (2002): onder andere met een verslag van de oorlog in Bosnië, haar verteld door een Servisch striptekenaar

Hartjes 1 (2004): eerste bundeling van een selectie uit *Viva*

Ze was ook samensteller van de Engelstalige bloemlezing *Old Cake Comix* (1997), waarin enkel strips van vrouwen werden opgenomen.

Hartjes 1

p.21

=> Wat valt grafisch op als je de pagina bekijkt?

- De tekeningen zien er heel eenvoudig uit, haast kinderlijk.
- Het is een sobere stijl, met weinig franjes. Die indruk wordt nog versterkt door het gebrek aan andere kleuren dan zwart en wit.
- In de pagina kun je een soort scheef gestapelde toren (van bv. bakstenen) ontdekken als je alleen naar de prentjes kijkt met een kader.

=> Wat leid je uit die grafische kenmerken af?

- Eenvoudige tekeningen en een sobere stijl in het algemeen hebben hier twee betekenissen:

- 1) Ze leggen de nadruk op de inhoud. Als de tekeningen heel sterk uitgewerkt zijn, dan heb je de neiging om daar veel aandacht aan te besteden. Hartjes lijkt door haar grafiek aan te geven dat ze meer belang hecht aan de inhoud dan aan de vorm. Dat is in zekere zin schijn (cf. die toren van bakstenen).
- 2) Ze geven aan dat haar werk niet zo heel veel pretentie heeft. Haar grafiek straalt op het eerste gezicht niet veel deskundigheid of ambachtskennis uit. Een lezer zal al snel het idee hebben dat hij zelf ook zo kan tekenen. Dat pretentieloze is dan weer mooi te verbinden met de inhoud, die bestaat uit kleine, persoonlijke, dagelijkse besommeringen en observaties. Ook de inhoud heeft kortom niet zo veel pretentie. Door de eenvoudige vorm worden personages gereduceerd tot poppetjes. Ook dat verwijst naar een soort kinderlijke naïviteit, maar geeft daarenboven aan dat de personages slechts een rol hebben, zoals in een poppenkast. Hoe persoonlijk de anekdotes ook kunnen zijn, ze krijgen een soort algemene geldigheid, een universaliteit door de personages grafisch niet te nauwkeurig uit te werken.

=> Vorm en inhoud in Hartjes' strips zijn op elkaar afgestemd. Het samengaan van

beide is een van de criteria die vaak worden gebruikt om een strip te evalueren.

- De compositie van de pagina met de toren heeft dan weer een algemene betekenis voor heel Hartjes' oeuvre en een specifieke voor deze pagina.

1) Algemeen gesproken geeft de bijzondere compositie aan dat Hartjes de vormelijke mogelijkheden van haar uitdrukkingsvorm strip graag volledig gebruikt. Door de compositie met de opeenstapeling van blokken gebruikt ze naast de opeenvolging van prentjes ook een ander betekenisniveau van een strip: de pagina als geheel als eenheid van betekenis. Door een speciale compositie kan de pagina als geheel iets gaan betekenen dat nog niet expliciet door de opeenvolging van prentjes met tekeningen en tekst is verteld. In de strips van *Hartjes 1* gebruikt ze die mogelijkheid wel vaker. Dit soort spelen met de vorm is een beetje te vergelijken met de poëtische functie in literatuur: daar is het spelen met taal, hier is het spelen met de grafische uitdrukkingsmogelijkheden die aan de basis liggen van het vertellen in beelden. Strips zijn lang beschreven als een gelijkwaardige combinatie van tekst en beeld, maar recent gaan er belangrijke stemmen op (bv. theoreticus Thierry Groensteen) om de strip als een hoofdzakelijk visuele uitdrukkingsvorm te zien. Het mechanisme dat aan de basis ligt van de vertelling, is immers visueel: door de opeenvolging van tekeningen ontstaat een verhaal, dat concreet wordt ingevuld door de tekeningen en eventueel de teksten in de prentjes. Hartjes speelt hier dus met de manier waarop de narratieve bouwstenen van haar verhaal vorm krijgen en geordend worden.

2) Specifiek in deze pagina vormen de prenten met kaders een toren die niet stabiel is. Als je bakstenen zo zou stapelen, dan zou de toren direct omvallen. Die instabiliteit van die toren is een grafische metafoor voor de emotionele gemoedstoestand van de verteller. De verteller staat onder druk door wat de andere personen in het verhaal doen. Bij uitbreiding toont die wankelende toren ook de emotionele toestand van de andere personen in het verhaaltje: zij zijn boos, droevig of onevenwichtig in hun oordeel (egoïstisch).

=> De bouwstenen van het torentje zijn niet allemaal gelijk. Wat is het belangrijkste inhoudelijke en vormelijke verschil?

- Inhoudelijk: drie van de vier bouwstenen vertellen stapsgewijs de reële en imaginaire evolutie van de interactie van de verteller met de drie personen die haar emotionele stabiliteit bedreigen. De onderste steen presenteert daarentegen een conclusie, zonder dat er van interactie met andere personages sprake is. Bovendien speelt dit prentje zich duidelijk later af. Het is een beschouwende afsluiting van haar experiment om met sommige mensen anders om te gaan.

- Vormelijk: de drie prenten die de interactie weergeven, hebben een halve zwarte achtergrond met witte tekst en zijn zelf nog onderverdeeld in twee à drie prenten die gekenmerkt worden door een gebogen verticale kadergrens aan de kant(en) waar ze grenzen aan andere interactieprenten. Die speciale kadergrenzen vergroten de samenhang tussen de interactieprenten, want de prenten passen ondanks hun onconventionele vorm als puzzelstukken in elkaar. De gebogen grenzen geven ook weer vorm aan de emotionele intensiteit en instabiliteit. Hetzelfde patroon is ook te zien in de scheiding tussen zwarte en witte gedeeltes. Doordat de buiging daar horizontaal is, kan je er een golfbeweging in zien. Metaforisch wordt er over een gemoedsgesteldheid vaak beweerd dat daar hoogtes en laagtes in voorkomen, dus dat past hierbij.

=> Wat valt op aan de uitbeelding van de emoties van de personages?

- Ze worden overdreven voorgesteld. Bij het meisje dat huult, springen de tranen in het rond. De boze jongen is zo boos dat de verteller achteruit wijkt. De verteller is zelf zo boos dat haar haar recht gaat staan. De verteller heeft een enorm brede grijns van tevredenheid in strook 4. Dit zijn hyperbolen: overdrijving als stijlfiguur. In strips en animatiefilms gebeurt dat vaak bij emoties. In Hartjes' strips is overdrijving vaak de enige manier om een emotie te tonen, want de rudimentaire poppetjes laten weinig genuanceerde gezichtsexpressie toe. De hyperbolen hebben hier als effect dat de vertelde anekdotes een ironische bijklank krijgen. Door overdrijving wordt de pretentie van de verhalen weer verminderd. De emoties worden zo uitvergroot dat de lezer onmiddellijk ziet dat het niet zo erg geweest kan zijn. Hij relateert dus direct wat hij ziet.

=> Hoe krijgen die grafische hyperbolen een equivalent in de tekst?

- Door de versterkende bepalingen: "hééél" in strook 1, "veel te veel" in strook 2, "vreselijk" in strook 3.

=> Hoe is de evolutie van onzekerheid naar doortastendheid bij de verteller te merken in de scènes waarin ze geconfronteerd wordt met het egoïstische personage?

- In het begin is het egoïstische personage veel groter, vervolgens slechts een beetje groter en op het einde zijn beide personages even groot.

=> Geef nog enkele manieren waarop de evolutie van de verteller grafisch weergegeven wordt.

- spiegeleffect: in de eerste strook wijkt de verteller achteruit voor de woede van de beledigde man; in de derde strook is het omgekeerd

- fysieke afstand: in de laatste strook staat de egoïstische persoon verder af van de verteller dan in de eerste stroken.

FILMFESTIVAL VAN GENT

Dinsdagavond begint in Gent het Filmfestival. Twaalf dagen lang is de stad het mekka voor de Vlaamse film liefhebber. Het festival opent met 'De helaasheid der dingen', na 'Steve + Sky' (2004) en 'Dagen zonder

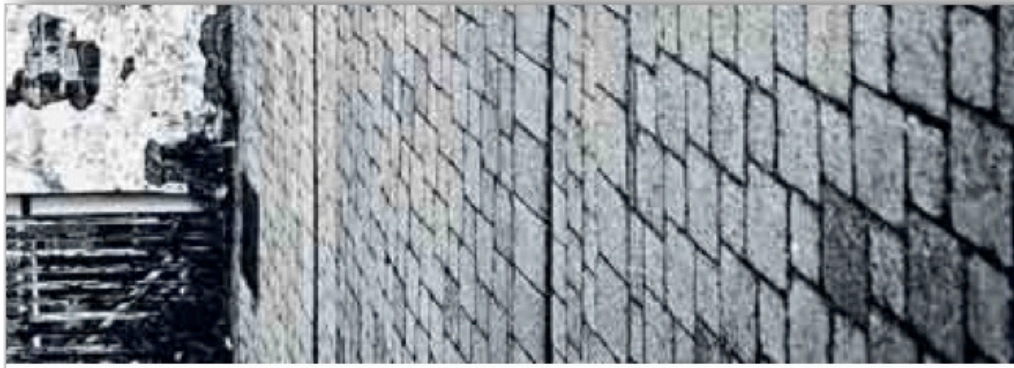
KAREL 'NONKEL POTREL' VERHULST:
LEVEN MET 'DE HELAASHEID DER DINGEN'

'Hier is nu de echte Potrel; ben ik zo'n marginaal?'

In 'De helaasheid der dingen' schildert Dimitri Verhulst een beeld van zijn jeugd, vol gitzwarte humor. Het Reetveerdegem van zijn jeugd wordt bevolkt door kleurrijke en doorgaans stomdronken personages. Karel Verhulst kreeg als 'nonkel Potrel' tegen wil en dank een hoofdrol toebedeeld.

De Standaard, 3 oktober 2009

ILKA DE BISSCHOP

Nieuwerkerken, alias Reetveedegem, staat bekend als een ongezellig uitvloei van Aalst, waarvan het een deelgemeente is. Het is een uitgelopen inktvlek tussen de industriezones van Aalst en Erembodegem, met een bloeiend caféleven.

Tegelijk vult het dorp veel Nieuwerkerkeners met chauvinistische trots. Ze zijn snel om de mooie kanten van het dorp aan te wijzen: het pittoreske kerkje met het plein eromheen, het groen aan de dorpsrand, en vooral de taaiheid van de Nieuwerkerkenaren. De schrijver Dimitri Verhulst kreeg die smaak duidelijk nooit te pakken. Hij woont nu in Wallonië. Hier en daar zijn nog de sporen te zien van het dorp dat hij beschrijft in *De helaasheid der dingen*, zijn doorbraakroman. Wat rest van de Cocoon, ligt er nu godverlanten bij. In een nog vroeger leven heette dat café 't Hoekske en was het een van de plaatsen waar de roman zich afspeelt.

Ook het huisje van grootmoeder Maria, waar het samengeraapte gezin Verhulst toen woonde, is nu verlaten. Groot is het niet, maar het staat er netjes bij in een nette straat. Met het licht van de avondzon op de witgeverfde gevel heeft het zelfs iets vrolijks. Het is alleszins niet makkelijk om je voor te stellen dat het ooit een naar sigaretten en verschaald bier ruikend

hol zou zijn geweest. Dat is ook onzin, zegt Karel Verhulst. 'Mijn moeder was de properste vrouw die ooit heeft bestaan.'

Karel is de laatste van het gezin Verhulst die nog in Nieuwerkerken woont. De rest is allemaal uitgeweken intussen, of dood. We treffen hem in café Tweety, op het dorpsplein van Nieuwerkerken. Op de naam na misschien, ziet het café eruit als een kroeg zoals elk dorpsplein er eentje zou moeten hebben. Een robuuste toog, donkerhouten tafels en stoelen, zitbanken aan de wand en biermemorabilia erboven.

'Potrel' wacht een beetje ongemakkelijk aan de toog, geflankeerd door zijn vriendin en een aantal vrienden. De harde uitdrukking in zijn ogen maakt meteen duidelijk dat hij niet gediend is van de beroemdheid die hij door *De helaasheid der dingen* al een paar jaar heeft. Hij wacht de eerste vraag niet af, maar steekt meteen heftig van wal. 'Ze noemen ons marginaal. Maar wat betekent dat woord eigenlijk? Wat wil dat zeggen, dat wij naast de maatschappij vallen? Dat Dimitri dat maar eens komt uitleggen.'

Wat is er waar van 'De helaasheid der dingen'?

'Toen ik het boek las, heb ik af en toe hartelijk gelachen, maar ik heb me vooral erg kwaad gemaakt. Ik drink graag een pintje, dat is waar. Dat steek ik ook niet

weg. Dat WK bierdrinken bijvoorbeeld, dat verhaal klopt. Herman heeft daaraan deelgenomen. Dat hij die nacht zijn auto in de prak heeft gereden, dat klopt ook. Maar er staan ook een heleboel dingen in dat boek die niet waar zijn, of zwaar overdreven.'

'Dimitri was een stuk jonger dan wij. Sommige verhalen heeft hij van horen zeggen, en heeft hij opgeblazen. Bijvoorbeeld het verhaal van die Ronde van Frankrijk. Toen wij kind waren, ging mijn vader met ons fietsen. Wij deden een soort van Tour de France, maar wel met onze fietsen. We hebben toen een hoop onnozelheid uitgestoken. Zo reden we een heuvel op, en bovenaan lag er een weide met schapen. 'Wie het eerst boven op een schaaap zit, krijgt twintig frank', zei mijn vader. Ik heb dat wedstrijdje overigens nog gewonnen. (*lacht*) We vertelden wel eens over die 'Tour de France' omdat we zo gek hadden gedaan. Maar Dimitri maakt daar in zijn boek een gigantische drankorgie van. Hoe zou hij het kunnen weten? Mijn vader is gestorven toen ik elf was. Dimitri was toen nog een kleuter.'

'Dat Pierre in een ontwenningsskliniek heeft gelegen, is ook waar. Eigenlijk ging het jaren goed met hem, maar nadat zijn vrouw hem had bedrogen en verlaten, is het begonnen scheef te lopen. Die mens kon zich niet over dat ver-

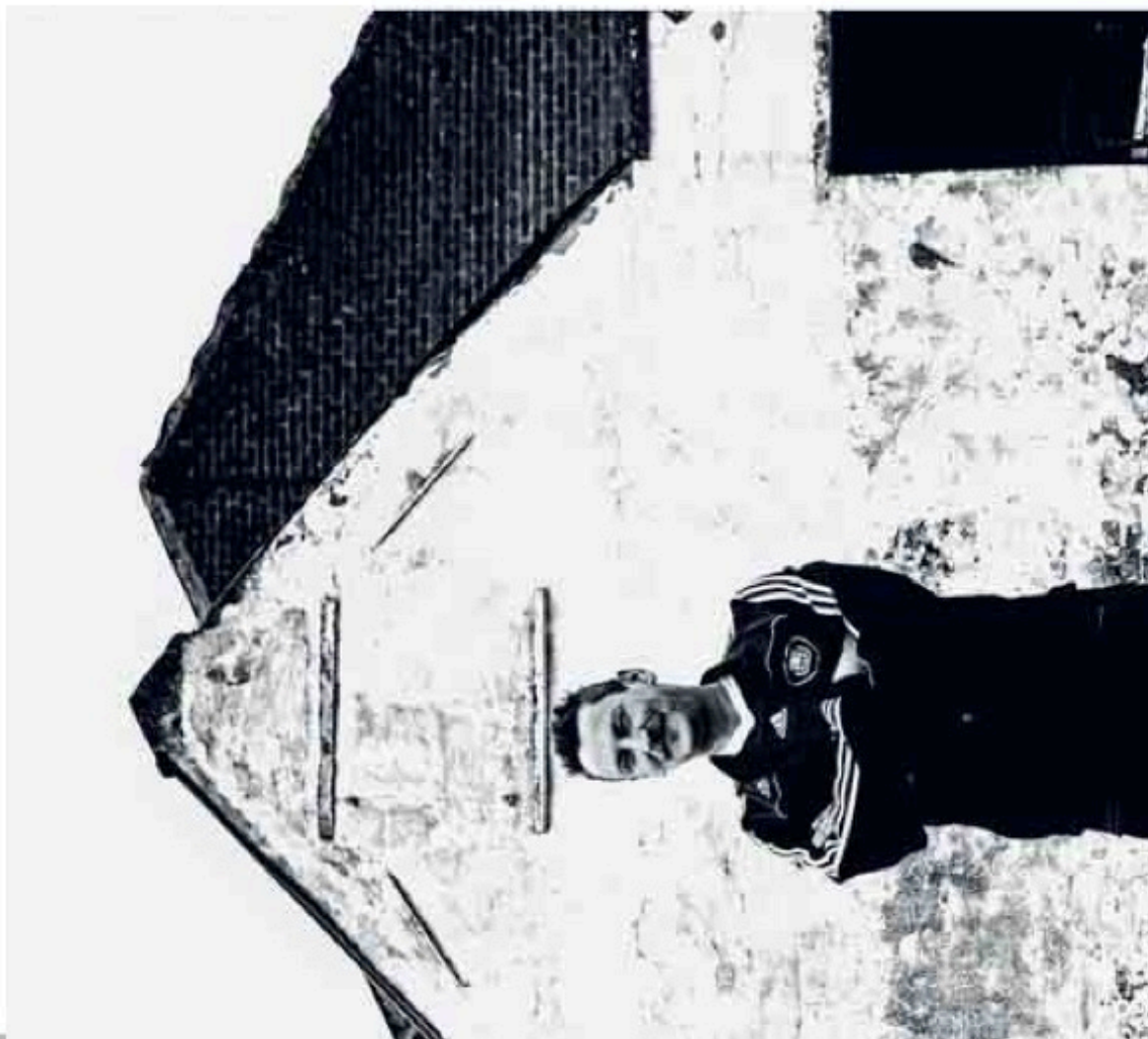
lies heen zetten. Dat hij zich heeft doodgedronken, zoals Dimitri insinueert, is echter niet waar. Hij is gestorven aan lymfklierkanker. Drank had daar niks mee te maken. Ik deelde een kamer met hem bij mijn moeder thuis, dus ik heb alles van kortbij meegemaakt. Van de ene dag op de andere werd hij wakker met een enorme zwelling in zijn hals. Ik heb de dokter gebeld. Die zei me toen al dat het er niet goed uitzag voor Pierre. En inderdaad, drie maanden later was het voorbij.'

(*stilt*) We worden afgeschilderd alsof we ons hele leven werkloos zijn geweest. Maar Pierre, Dimitri's vader, heeft sinds zijn veertiende als postbode gewerkt. We waren met negen thuis. Sommigen hebben gestudeerd. Al wie goed heeft geboerd, heeft Dimitri niet vermeld. Maar ook de nonkels uit het boek zijn alledrie metters. Dat is toch een eerbaar beroep, of niet?

'En zelfs al zijn sommige dingen waar, met welk recht rakelt Dimitri die allemaal op om ons belachelijk te maken? Hij heeft dat recht niet. Hij wijst ons met de vinger, maar hij wil zelf zijn zontje niet eens zien.'

Hij zegt dat *De helaasheid der dingen* een fictieboek is, maar waarom noemt hij ons dan met naam en toenaam? En hij schrijft wel 'Reetveedegem', maar de pers maakt daar meteen 'Nieu-

lief' (2007), de derde film van de regisseur Felix Van Groeningen. De film is gebaseerd op de gelijknamige roman van Dimitri Verhulst. De namen van de personages van het boek werden veranderd, maar nog valt dat niet bij alle betrokkenen in goede aarde.

werkeren" van. Dimitri beseft niet wat hij heeft aangericht. Hij zit daar ver weg in Wallonië, maar wij leven hier elke dag met die schande. Deze week nog zag ik een filmpje op Youtube dat ons nog maar eens belachelijk maakt.' Krijgt u veel reacties?

'Alle dagen. Ik zou zó graag willen dat het eens gedaan is, maar het blijft maar doorgaan. Constant word ik eraan herinnerd. Zelfs mijn naam herinnert me eraan. "Potrel" is een bijnaam uit mijn jeugd. Eigenlijk werd ik al jaren niet meer zo genoemd. Maar sinds dat boek uit is, is het weer "Potrel" van hier en "Potrel" van daar. Weet je wat "Potrel" wil zeggen? Lang, mager en een beetje onnozel, maar ijzersterk.'

En dan is er nu dus de film...

'Ja, nu begint alles van voren af aan. Ze zijn hier in Nieuwkerken komen filmen. Om mij nog maar eens af te schilderen als een zatlap en een marginaal. Ze waren hier in de buurt aan het draaien, terwijl ik nog geen honderd meter verderop zat. Hoe denk je dat dat voelt? Soms had ik zin om eens tot daar te wandelen en te zeggen: Kijk, hier ben ik. Hier is nu de echte Potrel. Ben ik zo'n marginaal? Of zo'n wrak?'

'En dan wat ze over de rest van de familie vertellen. Die Gilda De Bal, die mijn moeder speelt, zou gezegd hebben dat ze nog nooit zo'n lelijke vrouw had moeten spelen. Woedend word ik van zulke uitspraken. Mijn moeder was verdomme een prachtige vrouw. Gilda De Bal is in haar hele leven niet zo mooi geweest als mijn moeder was. Ze is vroeg weduwe geworden, dertig jaar lang heeft ze er alleen voorgestaan met haar

'Hoe moet je daarmee omgaan? Met wie kan ik daarover spreken? Om eerlijk te zijn: alles opkropen tot woede, dat doe ik.'

Hebt u sindsdien nog contact gehad met Dimitri?

'Neen, en dat is maar beter zo. Ik heb hem toen het boek uitkwam, gevraagd om een confrontatie, en ook mijn broer Jean-Paul heeft hem daarom gevraagd. Maar hij is nooit op die vraag ingegaan. Hij durft ons allicht niet meer onder ogen te komen. We hebben er al met een advocaat over gepraat om hem een proces aan te doen. Niet om een schadevergoeding te eisen, maar om de feiten recht te zetten. Om eerherstel te krijgen. Maar blijikbaar maken we weinig kans. Vooral omdat hij zelf achteraan het boek een zinnetje heeft opgenomen waarin hij zegt dat het boek fictie is. Wat hij verzinnt, hoort tot zijn dichtertelijke vrijheid, schijnt het.'

Hoe herinnert u zich Dimitri?

'Dimitri was altijd een eenzaat, al van toen hij kind was. Hij had zo'n beetje zijn eigen manier om door het leven te gaan. Hij is vroeg rijp moeten worden. Ik weet het niet goed. Ik kreeg niet zo goed hoogte van hem. Hij schreef vroeger al veel, hele bladzijden vol kattengekribbel. Je kon er geen letter van ontcijferen. Zelfs in zijn jonge jaren wilde hij al schrijven worden. Ik ben blij voor hem dat hij nu zo opgehemeld wordt, maar zijn succes gaat wel ten koste van anderen. Dan nog van de nonkels die hem graag hebben gezien. De erkenning voor dit boek is verkeerd. In mijn ogen is Dimitri het niet waard om een schrijver genoemd te worden.'

'Hij wordt nu steevast afgeschil-

kinderen. Ze had haar eigen huisje, en ze heeft elke dag hard gewerkt. Elke dag opnieuw stond ze paraat voor ons. Dat Gilda De Bal haar dat eens nadoet.'

'Mijn moeder was de properste vrouw die ooit bestaan heeft. En wat ze allemaal voor Dimitri gedaan heeft... *(wordt emotioneel)* Gelukkig heeft ze het niet meer beseft toen *De helaasheid der dingen* uitkwam. Ze was stilaan de ment aan het worden en zat in een rusthuis.' *(Onderbreekt even het interview. Vijf minuten later komt hij terug.)*

Hoe gaat u daarmee om?

'Dimitri beseft niet wat hij heeft aangericht. Hij zit daar ver weg in Wallonië, maar wij leven hier elke dag met die schande'

Karel Verhulst: 'Hoe ik ermee omga? Door alles op te kroppen tot woede.' © Wouter Van Vooren

derd als iemand die omhoog is gekropen uit een marginaal milieu. Maar dat klopt niet. Hij heeft kansen genoeg gehad, maar hij heeft ze allemaal verknoeid. Toen hij bij ons is weggehaald, is hij bij een gezin geplaatst. Rijke mensen, die hadden gestudeerd. Maar daar heeft hij het verkorven. Dat hij pizza's moest bezorgen om zijn studie te betalen, heeft hij aan zichzelf te danken.'

'Ik hoop dat hij zich ooit excuseert tegenover de familie. Niet tegenover mij, maar wel tegenover de anderen. Meer vraag ik niet. Als hij dat niet doet, moet hij nooit meer in mijn buurt komen.'

U bent ook voor uzelf streng?

'Ja. Ik heb problemen gehad. Ik ben er altijd weer bovenop gekropen, maar ik had meer van mijn leven kunnen maken. Na de dood van mijn vader heb ik veel verknoeid. Voordien haalde ik niet zo'n slechte punten op school. Ik zou zelfs durven zeggen dat ik een goede leerling was. Maar toen mijn vader stierf, stapelde ik de problemen op. Het interesseerde me allemaal niet meer.'

Hoe gaat het nu met u?

'Het gaat wel. Ik heb een vriendin aan wie ik enorm veel steun heb, en een zoon die ik graag zie. Ik kon zeker gelukkiger zijn, maar ik trek mijn plan. Zoals altijd.'